

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до семінару «Особливості змісту і технології освіти для сталого розвитку для дітей дошкільного віку»

22 лютого 2023 р.

Що означає термін «сталий розвиток»? Це стабільний спрямований розвиток економічної та соціальної сфери країни за умови раціонального використання екологічних ресурсів. Тобто такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має загрожувати можливостям майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби. Для цього необхідне узгодження екологічних, економічних та соціальних складових розвитку.

Важливим є навчання дітей сталому стилю життя. В [Законі України «Про освіту»](#) сказано, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства..., виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, ...задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Хронологія подій

У березні 2005 року Україна стала однією з 55 країн, які підписали документ ООН «Стратегія для сталого розвитку».

У 2014 році схвалено для використання в ЗДО навчально-методичний посібник «Дошкільнятам освіта для сталого розвитку», а в 2015 – видано цей посібник із дидактичними матеріалами для дітей 3-6 років. Також у січні 2015 року Президент підписав Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Мета документу: досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі. В 2015-2019 рр. проведено дослідно-експериментальну роботу всеукраїнського рівня за темою «Формування екологічно-, економічно- й соціально доцільної поведінки дошкільників у контексті освіти для сталого розвитку». Як результат цієї роботи, у 2019 р. схвалена парціальна програма для ЗДО «Дошкільнятам освіта для сталого розвитку» і проведено Всеукраїнський фестиваль «Діємо разом заради здорового і щасливого життя», учасниками якого були педагоги-дошкільники і Тернопільської області (

Про технологію «Освіта для сталого розвитку»

Питання сталого розвитку – це питання порятунку людства від наслідків його ж виробничої діяльності. Адже наприкінці ХХ століття ці наслідки досягли критичних розмірів і проявилися значними збезлісненням і зпустеленням планети, забрудненням атмосфери, світового океану і ґрунтів, небезпечними змінами клімату тощо. Ідея сталого розвитку виникла через необхідність досягти гармонії між людиною, суспільством та природою, тому ця технологія охоплює три сфери: соціальну, економічну та екологічну. Які питання сталого розвитку розглядають у дошкільній освіті?

За технологією «Освіта для сталого розвитку» педагоги закладів дошкільної освіти в роботі з дітьми здійснюють:

навчають дітей правильно звертатися до дорослих, допомагати іншим і дякувати за допомогу, вітати та користуватися в мовленні «чарівними» словами – моральне виховання;

формують поняття про здоровий спосіб життя – валеологія і фізичне виховання;

ознайомлюють із соціальним довкіллям, природою, формують трудові навички – пізнавальний розвиток.

Недостатньо розповісти дітям про те, що економія паперу і його вторинне перероблення сприяє збереженню дерев. Вони мають використовувати цей матеріал ощадливо, разом із батьками здавати паперові відходи до пунктів прийому макулатури. Це освіта не про сталий розвиток, а для сталого розвитку. Тож діти мають не лише знати, а й відповідно діяти.

Про навчально-методичний комплект

Сформувавши в дітей **нові моделі поведінки, звички, стиль життя** дасть змогу навчально-методичний комплект (розроблений авторським колективом: Наталія Гавриш, Олена Пометун та Олена Саприкіна) у який входить:

- парціальна програма «Дошкільнятам – освіту для сталого розвитку»;
- навчально-методичні посібники для роботи з дітьми:
 - Дошкільнятам про сталий розвиток. Маленькі люди великого світу (молодший дошкільний вік);
 - Дошкільнятам про сталий розвиток. Діємо разом (середній дошкільний вік);
 - Дошкільникам – освіта для сталого розвитку (старший дошкільний вік).

Програма ґрунтується на засадах **педагогіки емпатерменту** (одного із напрямів гуманної педагогіки), передбачає застосування сучасних педагогічних методів, зокрема інтеракції й критичного мислення.

Мета Програми – сприяти формуванню в дошкільників звичок і моделей поведінки, орієнтованих на сталий стиль життя.

Під час освітньої роботи в межах програми залучайте дітей до діяльності, що сприяє повторенню спеціальних дій – моделей поведінки. Ці дії, закріплюючись на рівні звичок, дають змогу дітям ефективно взаємодіяти з оточенням, бути екодружними, здоровими й впевненими в собі.

Підґрунтям для формування свідомого й відповідального ставлення до власної поведінки, стилю життя, готовності ефективно взаємодіяти є природна активність дітей, їхнє бажання брати участь у спільній справі, небайдужість до чужої біди.

Діти залюбки долучаються до спільної діяльності, коли вона дає змогу їм відчувати власну значимість, виявити самостійність під час розв'язання проблем тощо. Завдяки дітям і батьки, і педагоги засвоюють життєво важливі навички екологічно, економічно й соціально доцільної поведінки.

Програму можна легко інтегрувати з іншими комплексними освітніми програмами, за якими працюють педагоги.

Специфіка реалізації Програми зумовлена особливостями вікового розвитку дошкільників

Змістове наповнення Програми

Програма передбачає такі курси:

Діємо разом – для дітей четвертого року життя;

Маленькі люди великої планети – для дітей п'ятого року життя;

Дошкільнятам про сталий розвиток – для дітей шостого року життя.

Структура кожного з курсів охоплює три основні теми (модулі), засвоєння яких орієнтовно розраховане на 18 тижнів для старших дошкільників і 27 тижнів для молодшого та середнього дошкільного віку. Кожна тема передбачає три підтеми. Ці підтеми діти п'ятого року життя вивчають по два тижні, діти інших вікових груп – по три тижні.

Кожну тему з дітьми вивчають упродовж тематичного дня, закріплюють їхні уявлення, моделі поведінки упродовж двох чи трьох тижнів залежно від віку.

Теми курсів орієнтовані на взаємопов'язані сфери сталого розвитку – соціальну, економічну й екологічну. Вони адаптовані до потреб і можливостей дітей дошкільного віку. У межах кожної з тем планується та реалізується вузьке коло завдань, тісно пов'язаних із повсякденним життям.

Наприклад: Тема «Спілкування»

Діти мають навчитися:

- ☒ розповідати про важливість налагодження добрих взаємин між людьми й налагоджувати їх різними шляхами;
- ☒ застосовувати найпростіші етикетні норми;
- ☒ аналізувати власні звички, спрямовані на налагодження взаємин з оточенням.

Дотримуйтеся кумулятивного принципу навчання, за якого інформацію, засвоєну на початку вивчення теми, діти закріплюють надалі, і вона залишається актуальною протягом усього часу роботи, щоб зрештою стати звичкою.

Зміни в поведінці зумовлюють відповідні зміни у свідомості дітей. У них формується ціннісне ставлення до проблем сталого розвитку нашої країни й людства загалом як до особистісно важливих. Завдяки цьому в дошкільників виникає бажання діяти, аби розв'язати ці проблеми,

У межах кожної теми та підтеми Програми спрямовуйте педагогічний вплив на поліпшення взаємин між дітьми й оточенням, підтримуйте моральний і психологічний клімату групі, формуйте в дітей усвідомлене ставлення до споживання енергії й води, витрат сировини, зміцнення власного здоров'я тощо. Діти у межах кожної підтеми мають опанувати та довести до рівня звичної поведінки по дві дії – моделі поведінки.

Моделі поведінки дітей

Курс	Тема	Підтема	Дії (моделі поведінки), що формуються у дітей
Діємо разом (для дітей четвертого року життя)	Спіл кува ння	Люди, які мене оточують	Називаю однолітків на ім'я Звертаюся до дорослих на ім'я і по батькові
		Мої товариші по групі	Звертаюся до однолітків з проханням, пропозицією Виконую вправи разом із партнером
		Мої друзі	Граю з іншими Запрошую однолітків до гри

У межах теми виокремлюйте такі елементи:

- **ідей**, які необхідно донести до дітей;
- **мовні формули**, що відображають смисли ідей;
- **дії**, які автоматизуються у вигляді звичних моделей поведінки

Наводимо приклад взаємодії за допомогою теми «Спілкування».

Ідея першого тематичного дня: «Кожного дня люди спілкуються одне з одним. Щоб люди допомагали тобі і добре ставилися до тебе, з ними треба підтримувати гарні стосунки. Такі стосунки починаються із щоденного привітання».

Мовні формули: «Добрий ранок! Добрий день! Добридень! Здрастуйте! Вітаю! Привіт! До побачення! На все добре! До зустрічі! Добраніч!» тощо. Надрукуйте їх на картках і розмістіть на «робочій» стіні, відтак повторюйте з дітьми впродовж дня в різних ситуаціях.

Обов'язковим елементом вивчення кожної теми є **вступний і підсумковий аудит** – діти мають самостійно досліджувати власну поведінку. Його результати дають змогу дошкільникам усвідомити необхідні зміни й ті, що вже відбуваються, а дорослим – спостерігати за процесом змін і підтримувати позитивний зворотній зв'язок щодо особистих досягнень кожної дитини.

Структура теми дня

Аби повно та глибоко розкрити тему, упродовж дня інтегруйте кілька освітніх ліній, поєднуйте різні види дитячої діяльності.

Тема дня (підтема курсу) задає смисли всім видам творчої взаємодії дорослих і дітей, що завершується досягненням певного результату, Мета кожного з тематичних днів – сформувати в дітей розуміння того, що необхідно постійно виконувати певні дії і розвивати первинні навички їх виконання. Упродовж наступних днів автоматизуйте ці дії до звички чинити саме в такий спосіб.

Структура тематичного дня передбачає:

- ☑ ранкові заходи й інтегроване заняття – перша половина дня;
- ☑ відпрацювання опанованих дій – друга половина дня.

Найважливішим для проведення тематичного дня є перший день тижня – понеділок. У наступні дні протягом двох тижнів закріплюйте й автоматизуйте дії, аби вони природно перетворилися на мотивовані звички.

Перша половина дня

Ранкові заходи проводьте за звичною для дітей схемою, хоча можна й одразу пов'язати їх із темою дня.

Спілкуючись із батьками під час прийому дітей, повідомте їм тему чи гасло дня. Побудуйте відповідно до теми дня ранкову гімнастику або інші види дитячої активності.

Кульмінація першої половини дня – спеціально організоване інтегроване заняття, що поєднує декілька освітніх ліній, серед яких лише одна пріоритетна. Мета цього заняття полягає в тому, щоб діти навчилися:

- пояснювати значення опрацьовуваних дій;
 - розповідати про порядок виконуваних дій;
 - обґрунтовувати необхідність діяти саме так;
 - виконувати пропонувані дії на основі первинного досвіду.
- Тривалість інтегрованого заняття орієнтовно становить 25 хвилин.

Друга половина дня

Діти мають закріпити на практиці в різних формах творчої взаємодії, на прогулянці та під час інших видів активності у другій половині дня все, що засвоїли під час інтегрованого заняття. Створюйте спеціальні ситуації, насамперед ігрові, які потребували б від дітей застосовувати набутий досвід виконання дій. Тож під час прогулянок у другій половині дня проводьте:

- ігрові вправи – багаторазове повторення дії сприяє формуванню звички. Інтерес дітей підтримуйте заданим ігровим сюжетом або ігровим предметом;
- руханки – рухливі ігри чи вправи під музику дають змогу переключити увагу дітей на іншу діяльність, поліпшити їхній настрій, активізувати їх і допомогти легко засвоїти життєво необхідні правила;
- експериментально-пошукову діяльність – досліди важливі для розумового розвитку дітей, адже дають змогу самостійно переконатися в істинності сумнівних питань;
- ігри з лялькою – класичний метод роботи з дітьми раннього й молодшого дошкільного віку, за допомогою якого вони заглиблюються в уявні побутові ситуації, а отже засвоюють соціально прийнятні способи поведінки;
- вправи на ігровому полі, організованому за допомогою іграшок та інших предметів;
- дидактичні ігри, які, на відміну від ігрових вправ, мають чітко окреслену послідовність дій, передбачають використання певного набору предметів чи іграшок, проведення відповідного мовленнєвого ритуалу;
- групову роботу мовленнєвого чи художньо-предметного змісту в командах із 3-6 осіб під керівництвом дорослого. Під час групової роботи діти мають змогу звертатися одне до одного, вправлятися в дотримання спільних правил, обраної ролі, соціально доцільної поведінки, а педагог керує спільним процесом і може непомітно корегувати дії дітей. Аби дошкільники засвоїли доцільні дії і відповідні мовленнєві формули, «озвучуйте» з дітьми мультфільми, влаштовуйте театральні ігри, під час яких вони розіграватимуть сюжети

Освіта для сталого розвитку: поради педагогам

Встановлюйте зворотній зв'язок із дітьми. Щодня обговорюйте їхній досвід дій. Це посилить інтерес дітей, а ви зрозумієте, як формується поведінка й свідомість кожної дитини та за потреби зможете вчасно скорегувати роботу

Стимулюйте дітей виконувати ті чи ті дії, нагадуйте про них доти, доки ці дії не стануть автоматизованими. Зазвичай досягти цього вдається після трьох тижнів роботи

Організуйте діяльність дітей, надихайте їх, підбадьорюйте і скеровуйте їхні зусилля, спонукайте обирати спосіб діяльності, діяти, обговорювати. Тобто, створюйте умови для безпечної й ефективної освітньої діяльності

Навчіться слухати дітей, чути їх і не оцінювати їхні особистісні зміни

Демонструйте моделі поведінки, орієнтованої на сталий розвиток. Показуйте корисні звички на власному прикладі

Використовуйте проблемні запитання, аби сформувати у дітей критичне мислення. Спонукайте дітей шукати відповіді спільно з дорослими й однолітками

Налагоджуйте сприятливий емоційний клімат у групі, «підігривайте» пізнавальну активність дітей та бажання діяти. Атмосфера заняття, тон розмови мають спонукати дітей включитися в ситуацію творчої дії. Примус, тиск, моралізація, нудні вказівки – неприйнятні!

Залучайте батьків до спільної роботи. Щоб зацікавити їх, правильно поінформуйте – висвітліть проблему, спонуйте замислитися. Розміщуйте в батьківському куточку інформаційні листівки, показуйте на тематичних зборах документальні фільми, мультфільми, презентації тощо

Інформаційне забезпечення організації роботи щодо напрямку освіта для сталого розвитку для дітей дошкільного віку:

- [Базовий компонент дошкільної освіти \(Державний стандарт дошкільної освіти 2021\)](#), стор.12-14;
- [Методичні рекомендації до оновленого Базового компоненту дошкільної освіти](#), стор.21-24;
- Вебінар [«Презентація парціальної програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» \(07.07.2022р., в рамках Всеукраїнського онлайн марафону «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах», МОН, УІРО, видавництво «Ранок»\)](#)
- [Сторінка "Освіта для сталого розвитку"](#)
- [Сайт "Критичне мислення. Освітня платформа"](#)
- [YouTube-канал Критичне мислення](#)
- [Сторінка "Освіта для сталого розвитку" на блозі «Дошкільна освіта Тернопільської області».](#)